

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему підвищення кваліфікації вчителів інформатики в умовах інформаційного суспільства, сучасний стан та особливості теперішньої системи післядипломної педагогічної освіти, проаналізовано особливості професійної діяльності та трансформації освітніх ролей вчителя інформатики внаслідок розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, визначено цілі та завдання підвищення кваліфікації вчителів інформатики в інформаційному суспільстві, перспективи подальших наукових досліджень.

Ключові слова: підвищення кваліфікації; професійний розвиток; неперервна освіта; вчителі інформатики; післядипломна педагогічна освіта.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство визнає якість освіти найважливішим фактором стійкого розвитку країни, а професіоналізм та компетентність педагогічних працівників мають вирішальне значення для модернізації освітньої системи. Суспільні процеси інформатизації та глобалізації потребують постійного удосконалення професійної компетентності вчителів, забезпечення випереджувального характеру післядипломної педагогічної освіти.

Сьогодні в системі післядипломної педагогічної освіти, як і в системі освіти в цілому, відбувається пошук нової освітньої парадигми, що відповідає тенденціям розвитку сучасного суспільства. Управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників базується на підвищенні кваліфікації, послідовному вдосконаленні їх професійних знань, умінь і навичок.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. зазначено необхідність забезпечення у післядипломній освіті запровадження сучасних технологій підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти, випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогів [1]. Питання підготовки та підвищення кваліфікації вчителів у сучасних умовах відображено у важливих міжнародних документах, прийнятих на початку XXI століття ОЕСР/ЮНЕСКО [2, 3, 4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У контексті освіти дорослих, фахівців з певним життєвим і професійним досвідом особливу цінність, мають роботи А. Жанна, С. Змійова, Н. Протасової, Є. Чернишової, Р. Хейвігхерста. Питання теорії і практики підготовки кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти розглядаються в наукових працях А. Веліховської, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Клокар, В. Олійника, С. Сисоєвої, Т. Сорочан, Т. Сущенко та ін. Теоретико-методологічні основи професійного розвитку педагогів на засадах андрагогіки, законо-

мірності професійного та особистісного зростання в умовах переходу до суспільства знань, професійний розвиток на основі компетентнісного підходу досліджено Н. Баловсяк, Н. Бібік, О. Пометун, Л. Хоружею та ін.

Головним завданням сучасної системи освіти стає перехід на концепцію неперервної освіти, а одним з найважливіших завдань є формування нової інформаційної культури та інформаційно-комунікаційної компетентності особистості, яка є необхідною умовою її успішної соціалізації в суспільстві знань. Основні завдання післядипломної освіти викладено у Проекті Положення про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України [5]. Успішна підготовка педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти (ППО) безпосередньо залежить від оновлення змісту, форм, методів навчання, термінів підвищення кваліфікації; забезпечення підвищення кваліфікації слухачів якісними професійними програмами; оптимізації процесу інформатизації ППО; створення механізму стимулювання безперервного професійного удосконалення знань та вмінь освітян.

Постановка завдань. Проблема підвищення кваліфікації педагогічних працівників є найбільш гострою, адже успішність будь-яких перетворень та запровадження інновацій в навчальних закладах безпосередньо залежить від особистості вчителя. Зважаючи на той факт, що суспільство знаходиться у постійному, динамічному розвитку, необхідною умовою якісного виконання професійних функцій учителя стає постійне підвищення кваліфікації педагогічних працівників [6].

Головним завданням сучасної системи освіти стає перехід на концепцію неперервної освіти, а одним із найважливіших завдань є формування нової інформаційної культури та інформаційно-комунікаційної компетентності особистості, яка є необхідною умовою її успішної соціалізації в суспільстві. Провідна

роль у формуванні інформаційної культури та інформаційно-комунікаційної компетентності учнів належить предмету «Інформатика», а отже – учителю інформатики.

Тенденції розвитку сучасної професійної освіти в інформаційному суспільстві, питання підготовки вчителів інформатики плідно досліджують Н. Балик, В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, К. Колос, Н. Морзе, В. Осадчий, О. Спирін, Т. Тихонова та ін. Однак, поза увагою науковців лишилися такі важливі аспекти цієї проблеми, як оновлені цілі та завдання підвищення кваліфікації вчителів інформатики в умовах інформаційного суспільства, що безпосередньо впливають на зміст і методику навчання вчителів інформатики в системі післядипломної педагогічної освіти.

Метою статті є визначення цілей та завдань підвищення кваліфікації вчителів інформатики в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті «освіти впродовж життя».

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення кваліфікації – складова загальної системи безперервної освіти особистості. Головною метою підвищення кваліфікації є приведення у відповідність фахової та посадово-функціональної компетентності працівників освіти з потребами та вимогами суспільства на конкретно-історичному етапі соціально-економічного розвитку українського суспільства та інтегративних процесів у всесвітньому освітньому просторі [7].

Підвищення кваліфікації є однією з умов об'язкової атестації педагогів та здійснюється на засадах вільного вибору форм навчання, програм і навчальних закладів не рідше одного разу на п'ять років. В інформаційному суспільстві підвищення кваліфікації вчителів інформатики має стати безперервним процесом, а не епізодичним навчанням.

Розвиток і становлення шкільної інформатики здійснюються в умовах колосальних темпів науково-технічного прогресу. Збільшення обсягу навчального матеріалу, перенесення початку вивчення інформатики в 2 та 5 клас призводить до того, що інформатику викладають учителі, які не мають достатньої фахової підготовки [8]. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зробив звичайною ситуацію, коли обізнаність учнів із певних тем предмету «Інформатика», іноді може бути вищою від тієї, якою володіє педагог. Функція інформатора й зараз залишається змістовою стороною діяльності вчителя інформатики, але знання до учнів доходять за допомогою різних засобів ІКТ. Роль самого вчителя інформатики та вимоги до нього змінилися, що потребує від нього постійного удосконалення, творчості, пошуку нових підходів до освітнього процесу.

Отже, завдання шкільної інформатичної освіти не зводяться до засвоєння конкретних знань, вмінь і навичок, а полягають у формуванні загальних соціальних умінь і якостей, необхідних для розвитку особистості учня в цілому. Нові освітні завдання вимагають трансформації ролі вчителя від «джерела та передавача знань» до нових ролей:

- контент-менеджер предметних знань – відбирає наукову та актуальну навчальну інформацію для учнів на основі вільного володіння змістом предмету «Інформатика»; формує освітній контент; адаптує зміст навчання інформатики до постійних змін програмних та технічних засобів ІКТ;

- організатор пізнавальної активності учнів – сприяє формуванню особистісних мотивів учнів до навчання, до пізнання, до самовдосконалення і самовираження засобами ІКТ; підтримує інтерес до навчання інформатики, використання нових інформаційно-комунікаційних технологій; сприяє самореалізації учнів в інформаційному просторі;

- конструктор навчання – аналізує цілі навчання, відбирає зміст навчання відповідно до вікових особливостей учнів; проектує результати навчання; вибудовує основні змістові лінії вивчення навчального матеріалу; добирає методи, форми та засоби відповідно до цілей і змісту навчання; удосконалює навчальну програму та методику (або розробляє власну); враховує вже наявний досвід учнів і знання, які вони можуть отримати із зовнішніх джерел; формує освітнє середовище для учнів;

- керівник спільної проектної діяльності – розробляє та реалізує навчальні проекти з метою формування предметної та ключових компетентностей учнів; залучає їх до спільної проектної діяльності; формує в них уміння роботи в команді та відповідальності за результат, навички дослідницької діяльності; здійснює підтримку та науково-методичний супровід освітніх ініціатив учнів;

- фасилітатор – створює умови для розвитку учнів, заохочує їх до рефлексії та творчості; спільно з учнями розробляє персональні освітні траєкторії; формує в учнях уміння самостійно визначати освітні цілі; уміння вчитися засобами ІКТ; допомагає учням визначитися з майбутньою професією; формує загальні вміння роботи з інформацією;

- ініціатор змін – ініціює запровадження сучасних ІКТ в освітній процес та управлінську діяльність навчального закладу; пропонує нові методи та форми організації навчального процесу на основі ІКТ; координує міжпредметну інтеграцію теоретичної та практичної частини впровадження ІКТ;

- консультант-координатор – надає консультації колегам та адміністрації закладу з питань доцільності й ефективності використання програмних і технічних засобів ІКТ в освітньому процесі; допомагає колегам опанувати нові засоби ІКТ; надає консультації учням щодо використання ІКТ в навчальній та повсякденній діяльності; надає консультації батькам з приводу інформаційної безпеки та підтримки навчальної діяльності дітей; координує процеси інформатизації; розробки, побудови та забезпечення функціонування єдиного інформаційного простору закладу, інформаційного зв'язку школи з іншими освітніми установами;

- експерт – здійснює експертизу освітніх ресурсів з предмету, аналізує отримані результати та корегує процес досягнення навчальних цілей; визначає шляхи удосконалення власної професійної діяльності;

– споживач професійної інформації – орієнтується в тенденціях розвитку інформаційних технологій; самостійно опановує нові програмні та технічні засоби з метою використання в професійній та повсякденній діяльності;

– тьютор – орієнтується в можливостях та технологіях дистанційного навчання; володіє ефективними методами та формами організації навчального процесу з використанням технологій дистанційного навчання, організації ефективної взаємодії учнів за допомогою технологій дистанційного навчання.

Усі ці ролі взаємозв'язані, і зміна однієї з них обумовлює зміни інших. Як новий зміст навчання вимагає нових форм його організації, так і нові ролі вчителя інформатики вимагають змін в системі підвищення кваліфікації вчителів інформатики.

Сучасна традиційна модель системи підвищення кваліфікації пропонує вчителям інформатики в основному формальну освіту – проходження курсів підвищення кваліфікації при ОПППО (очна або заочна форма) та окремі форми неформальної освіти для керівників методичних об'єднань вчителів, такі як семінари, методичні активи, майстер-класи, конференції тощо. Аналіз навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів інформатики обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти засвідчив що, на ознайомлення вчителів з новими інформаційно-комунікаційними технологіями, засобами ІКТ, методами їх використання під час навчання інформатики, змінами у навчальних програмах шкільного курсу інформатики за 5 років, формування навичок використання нових засобів ІКТ, що з'явилися за попередні 5 років та введені до шкільного курсу інформатики, залишається близько 41 % годин, що недостатньо для якісної фахової підготовки сучасного вчителя інформатики.

Аналіз сучасного стану підвищення кваліфікації вчителів в Миколаївській області засвідчив необхідність створення умов для неперервного процесу розвитку їх інформаційно-комунікаційної компетентності та надав можливість виділити також інші чинники, що заважають професійному розвитку вчителів інформатики:

- відсутність базової фахової освіти;
- перевантаження вчителів інформатики додатковими обов'язками і як наслідок брак часу на самоосвіту;
- мала кількість годин на вивчення предмету інформатики;
- відсутність у закладі підключення до високошвидкісного Інтернету;
- лінійна курсова модель підвищення кваліфікації вчителів (1 раз на 5 років) не відповідає сучасним темпам розвитку ІКТ та змінам у навчальних програмах з інформатики [9, 10].

Отже, сучасна традиційна модель системи підвищення кваліфікації педагогів не може задовольнити професійні освітні потреби вчителів інформатики, що викликані постійними змінами у змісті предмету «Інформатика», введенням нових технологій опрацювання даних та організації спільної і самостійної діяльності учнів, стрімким розвитком інформацій-

них технологій. При організації навчання дорослих необхідно враховувати типові зовнішні та внутрішні труднощі, що виникають у сучасній освітній ситуації. Адже те, що було вивчено десять, а то й п'ять років тому, може виявитися неактуальним сьогодні, сучасні діти й підлітки в питаннях, що стосуються сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зазвичай виявляються більш поінформованими та компетентними ніж дорослі.

Особливістю освітнього процесу ОПППО є те, що вчителі інформатики уже володіють певними знаннями і практичними навиками виконання своєї роботи, можуть критично відноситись до навчального матеріалу, бажають отримати саме ту інформацію, яка необхідна їм для реалізації професійних обов'язків. Врахування психолого-педагогічних особливостей навчання дорослих, застосування технологій навчання дорослих у процесі підвищення кваліфікації вчителів дозволяє значно підвищити ефективність, практичну значущість курсів підвищення кваліфікації для педагогів, сприяє їх професійному та особистісному розвитку.

Організація навчання вчителів в системі підвищення кваліфікації має відповідати таким вимогам:

- мотивувати до постійного удосконалення професійних компетентностей;
- забезпечувати відповідними знаннями та вміннями, що дозволяють самостійно будувати ефективний навчальний процес на основі освітніх ресурсів;
- здійснювати навчання відповідно до професійних потреб та інтересів;
- організовувати навчання вчителів на основі диференційованого підходу з урахуванням різних рівнів професійної компетентності;
- здійснювати підвищення кваліфікації на основі інноваційних технологій навчання.

Таким чином, основною метою підвищення кваліфікації вчителів інформатики в системі післядипломної педагогічної освіти є удосконалення та розвиток професійної компетентності вчителів інформатики, зокрема розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності як базового компоненту професійної компетентності вчителів інформатики, розвиток у них потреби в неперервній професійній освіті та самоосвіті відповідно до особистісних освітніх потреб та потреб інформаційного суспільства [11].

Підвищення кваліфікації вчителів інформатики має забезпечити:

- поглиблення та вдосконалення філософсько-методологічних знань щодо ролі інформації та ІКТ в освіті, науці, суспільстві, визначення закономірностей й проблем розвитку та становлення інформаційного суспільства; ознайомлення з позитивними і негативними аспектами використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті;
- ознайомлення з освітньою політикою держави щодо впровадження ІКТ та розуміння її основних положень, вимог;
- удосконалення загальної педагогічної підготовки як основи професійної компетентності педагогічних працівників, фахових знань і вмінь, необхідних для реалізації сучасного змісту загальної освіти;

– формування та вдосконалення предметних знань і вмінь з сучасних проблем галузі інформатики та інформаційних технологій;

– удосконалення знань і вмінь щодо оцінювання навчальної діяльності учнів, розробки критеріїв та інструментів оцінювання, запровадження формувального оцінювання;

– методична підготовка, яка передбачає оволодіння сучасними методами викладання предмету, ефективними традиційними й інноваційними педагогічними технологіями;

– психологічна підготовка, яка передбачає оволодіння мінімумом знань та вмінь загальної, вікової та педагогічної психології;

– вдосконалення навичок рефлексії та самоосвітньої діяльності засобами сучасних ІКТ; формування потреб у постійній самоосвітній діяльності;

– навчання самостійному пошуку і використання нормативно-технічної та довідкової літератури та електронних джерел;

– підвищення загальнокультурного рівня.

Завданнями підвищення кваліфікації вчителів інформатики в системі післядипломної педагогічної освіти є:

– надання слухачам комплексу знань із предмета інформатики, удосконалення вмінь та практичних навичок щодо роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями, формування нових вмінь та навичок використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;

– ознайомлення з методологією професійної діяльності, розвиток та удосконалення вмінь та навичок щодо використання можливостей сучасних засобів ІКТ в освітній діяльності;

– сприяння професійному розвитку педагогів відповідно до їх освітніх потреб;

– забезпечення соціально-психологічної підтримки вчителів.

Отже, проблема підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, зокрема, вчителів інформатики, є актуальною в умовах трансформації сучасної системи освіти. Використання практично орієнтованих технологій навчання дорослих, приділення належної уваги неформальній освіті педагогів є пріоритетними питаннями модернізації системи післядипломної педагогічної освіти, цілі та завдання якої мають враховувати сучасні потреби інформаційного суспільства, що вимагають високого рівня інформаційно-комунікаційної компетентності, підготовки, практичної спрямованості та значущості в розгляді питань курсу інформатики у закладі післядипломної педагогічної освіти.

Висновки. Узагальнюючи сказане, можна зазначити, що головною метою підвищення кваліфікації вчителів інформатики є розвиток та удосконалення їх інформаційно-комунікаційної компетентності, а цілі та завдання підвищення кваліфікації вчителів інформатики підпорядковані цілеспрямованому поглибленню та розширенню знань, практичних умінь та навичок, набуттю професійного досвіду, що обумовлений особливостями освітньої діяльності вчителів інформатики та потребами інформаційного суспільства.

У контексті неперервного професійного розвитку вчителів інформатики подальшого дослідження потребує запровадження інноваційних технологій навчання дорослих, технологій дистанційного навчання та організаційних форм неформальної освіти в післядипломну педагогічну освіту, створення інформаційно-освітнього середовища підвищення кваліфікації вчителів інформатики тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (в редакції, схваленій 28 жовтня 2011 року III Всеукр. з'їздом працівників освіти): матеріали III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти / ред. кол.: Д. В. Табачник (кер.), А. А. Болюбаш, Л. В. Губерський та ін. – К., Чернівці : Букрек, 2011. – С. 317–376.
2. Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers – Final Report: Teachers Matter [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.oecd.org/edu/school/attractingdevelopingandretainingeffectiveteachers-finalreportteachersmatter.htm>
3. Life long Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://siteresources.worldbank.org/INTLL/Resources/Lifelong-Learning-in-the-Global-Knowledge-Economy/lifelonglearning_GKE.pdf.
4. Teachers for Tomorrow's Schools: analysis of the World Education Indicators. – 2001. – Edition [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/wei01_en.pdf.
5. Положення про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України : [проект] [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1421144886/1428566485/>.
6. Веліховська А. Б. Удосконалення системи професійної діяльності методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти засобами мережних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. Б. Веліховська; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти» НАПН України. – К., 2011. – 214 с.
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
8. Захар О. Г. Моніторингове дослідження інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів інформатики як механізм управління професійним розвитком / О. Г. Захар // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2014. – № 4. – С. 74–79.
9. Захар О. Г. ІК-компетентність вчителя інформатики та шляхи її формування. / О. Г. Захар // International scientific conference «Open educational e-environment of modern University». – 2015. – К., 2015. – С. 21–32.
10. Захар О. Г. Інноваційні педагогічні технології в системі підвищення кваліфікації вчителів / О. Г. Захар // Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі: матеріали V науково-практичної конференції. м. Львів, 18–20 листопада 2014 року / Відп. за випуск Л. Д. Озірковський. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 87–93.
11. Захар О. Г. Сучасні підходи до визначення інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів інформатики / О. Г. Захар // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2014. – № 2. – С. 63–67.

Захар О. Г., Николаевский областной институт последипломного педагогического образования, г. Николаев, Украина

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ В КОНТЕКСТЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрена проблема повышения квалификации учителей информатики в условиях информационного общества, современное состояние и особенности существующей системы последипломного педагогического образования, проанализированы особенности профессиональной деятельности и трансформация образовательных ролей учителя информатики вследствие развития информационно-коммуникационных технологий, определены цели и задачи повышения квалификации учителей информатики в информационном обществе, перспективы дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: *повышение квалификации; профессиональное развитие; непрерывное образование; учителя информатики; последипломное педагогическое образование.*

Zakhar O. H., Mykolaiv regional institute of postgraduate pedagogical education, Mykolaiv, Ukraine

PURPOSES AND TASKS OF IMPROVEMENT OF COMPUTER SCIENCE TEACHERS' PROFESSIONAL SKILLS IN THE CONTEXT OF CONTINUOUS EDUCATION

In the article the problem of in-plant training of teachers of informatics is considered in the conditions of informative society, modern state and features of the existent system of learning long life pedagogical education, the features of professional activity and transformation of educational roles of teacher of informatics are analysed because of development of informatively-communication technologies, aims and tasks of in-plant training of teachers of informatics in informative society, prospect of further scientific researches are certain.

Keywords: *in-plant training; professional development; continuous education; teachers of informatics; learning long life pedagogical education.*

Рецензенти: д-р пед. наук, професор М. М. Букач;
д-р пед. наук, професор О. П. Мещанінов

© Захар О. Г., 2016

Дата надходження статті до редколегії 24.04.2016